

הרב שלמה אישון

פעילות בניירות ערך בחו"ל בשבתות ובהגיי ישראל

הקדמה

הבורסות בחו"ל סגורות בשבתות ובימי ראשון, אולם בגלל הפרשי השעות בין הארץ לבין חו"ל, מבצעים בפועל בתי ההשקעות פעולות בני"ע בחו"ל בשבתות ובהגיי ישראל. בתי ההשקעות מעבירים הוראות בשבת לבנקים בישראל, ואלו מעבירים את ההוראות לביצוע לברוקרים בחו"ל.

בפועל ההוראות הניתנות בימי שישי מבוצעות בארה"ב עד השעה 23:00 שעון ישראל. בדרך כלל הוראות שהועברו בחמישי מבוצעות בחמישי, והוראות שניתנו בשישי מבוצעות בשישי עד סוף המסחר. ההוראות הניתנות בשישי ניתנות במהלך כל היום - כולל לאחר שעת כניסת השבת בארץ. לעיתים גם קורה שהוראה שניתנה בחמישי לא בוצעה במלואה והיא ממשיכה להתבצע ביום שישי לאחר כניסת השבת בארץ. נתינת ההוראות נעשית באמצעות מערכות תקשורת שהפעלתן כרוכה באיסורי שבת, ועל כן פשוט שאסור ליהודי לעשות זאת בשבת. יש לדון אם לפני כניסת השבת בארץ מותר לתת הוראות אשר תתבצעה בחו"ל על ידי נכרי לאחר כניסת השבת בארץ, אך לפני כניסת השבת בחו"ל (הבורסה בחו"ל נסגרת לפני כניסת השבת שם). כמו"כ יש לדון בשאלה אם מותר לתת לנכרי ביום חול הוראה אשר תבוצע בשעה שאצל הנכרי שבת אך אצל הישראל חול.¹

א. עשיית מלאכה ע"י נכרי כאשר במקומו של הנכרי שבת ובמקומו של הישראל חול

על פי ההלכה אסור ליהודי לומר לנכרי לעשות בעבורו מלאכה בשבת. שלושה טעמים מצינו לאיסור זה:

---

1. היות שהבורסות בעולם סגורות בשבת, לא ייתכן מצב שבו בזמן פעילות הבורסה בחו"ל זו שבת ובארץ חול. אך הדבר ייתכן בחגים שבהם פועלות הבורסות בעולם. בבורסה בניו יורק, למשל, שעות הפעילות לפי שעון מקומי הן 9:30-16:00 ולפי שעון ישראל 16:30-23:00, כך שאם חל אחד מהחגים בימים שבהם פועלת הבורסה שם, תהיה פעילות בזמן שבו זהו חג על פי השעון המקומי, אך מוצאי החג על פי שעון ישראל.

א. משום שליחות - שהנכרי עושה מלאכה בשליחותו של היהודי.²
 ב. משום איסור שנגזר מהפסוק 'ממצוא חפצך ודבר דבר' (ישעיהו נח), שממנו למדו חז"ל שאסור לדבר בשבת בענייני עסקים.³
 ג. כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן ויבואו לעשות בעצמן.⁴
 בין שני הטעמים הראשונים יש נפקא מינה להלכה: לפי הטעם של שליחות, מותר לומר לנכרי בשבת לעשות מלאכה במוצאי שבת, אך אסור לומר לנכרי בערב שבת לעשות מלאכה בשבת, ואילו לפי הטעם של 'ממצוא חפצך' ההפך הוא הנכון: אסור לומר לנכרי בשבת לעשות מלאכה במוצאי שבת, אך מותר לומר לנכרי בערב שבת לעשות מלאכה בשבת.⁵ להלכה מחמירים כשני הטעמים, ועל כן אסורה אמירה לנכרי מערב שבת לעשות מלאכה בשבת,⁶ וכן אסורה אמירה לנכרי בשבת לעשות מלאכה במוצאי שבת.⁷
 לכאורה היה מקום ללמוד מאיסור האמירה לנכרי בערב שבת שאסור ליהודי לגרום לנכרי לעשות מלאכה בעבורו כאשר אצל הנכרי שבת - גם אם אצל היהודי אין זו שבת, אך באמת אין לדמות בין המקרים: כאשר היהודי אומר לנכרי בערב שבת לעשות מלאכה בשבת, הדבר אסור משום שבשעה שהנכרי עושה את המלאכה זו שבת גם אצל היהודי, ועל כן יש מקום לראותו כשלוחו של היהודי לחילול שבת. אולם אם כאשר הנכרי עושה את המלאכה אין זו שבת אצל היהודי - הרי אף אם נראה את הנכרי כשלוחו של היהודי - מה בכך, הלוא היהודי מותר לעשות מלאכה באותו זמן, והנכרי עצמו אינו

2. שו"ע, או"ח סי' רמג סעי' א; וכן כתב רש"י, שבת קנ"ג ע"א ד"ה מאי טעמא. ואף שאין אומרים שלוחו של אדם כמותו מן התורה אלא בישראל הנעשה שליח לישראל, מכל מקום מדברי סופרים יש שליחות לנכרי לחומרא; ר' הגהות מיימוניות, הל' שבת פ"ו ה"ב; שו"ע הרב, או"ח סי' רמג סעי' א; ואולם ע' בבית מאיר, אבה"ע סי' ה, שכתב 'דבאיסור שבת לא שייך כלל באינו יהודי צד שליחות לדבר עבירה דדוקא בעבירה שהמעשה מצד עצמו מתועב להמקום ב"ה דומיא דסירוס או חסימה... שייך שליח לדבר עבירה דהעבירה מ"מ נעשתה אבל שבת דאיסור מלאכה אך למען ינוח ישראל וכל אשר לו. והמלאכה מצד עצמותה י"ל דאינה כלל עבירה'. וגם מדברי הבית שמואל, אבה"ע סי' ה ס"ק יט, עולה שאף לחומרא אין שליחות לגוי, והביאו בשו"ת חתם סופר, או"ח סי' ס. ור' גם אור שמח, הל' מלוה ולוה פ"ה ה"ד שכתב ששליחות מדרבנן לחומרא יש רק 'במילי דממון ומשא ומתן וקנינים... אבל במידי דמצוה ודת כמו לחסום על ידי עו"ג או לעשות מלאכה בשבת... ודאי דאין שליחות'. ובשו"ת חתם סופר, או"ח סי' רא, כתב שאיסור שבת מוטל על גוף האדם, 'ועל כן לא שייך שלוחו כמותו אפילו יש שליח לדבר עבירה', וכן כתב גם שם, חו"מ סי' קפה.
3. רש"י, עבודה זרה טו ע"א ד"ה כיון דזבנה קנייה, עפ"י גמרא שבת קנ"ג ע"א.
4. רמב"ם, הל' שבת פ"ו ה"א.
5. שו"ת אבני נזר, סי' מג; וע' בשו"ת ויען דוד, לר' חיים יוסף דוד וייס, שתלה זו במחלוקת אם המשלח נחשב כעושה את הפעולה בשעת מינוי השליח או בשעת הפעולה, והוכיח מכאן שלמ"ד שאמירה לנכרי אסורה משום שליחות נחשב המשלח כמי שעושה את הפעולה בשעה שנעשית ולא בשעת המינוי. עי"ש.
6. שו"ע, או"ח סי' רמז סעי' א.
7. שו"ע, או"ח סי' שז סעי' ב, ובמשנה ברורה, לשו"ע שם ס"ק ט.

מצווה על שמירת השבת. גם הטעם השלישי, 'כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן' - לא שייך כאשר אצל הישראל הוא יום חול.⁸

ב. אמירה ליהודי שבמקומו לא נכנסה שבת

בשונה ממה שנידון לעיל, שאצל היהודי חול ואצל הנכרי שבת, אם אצל היהודי זו שבת, הרי יש מקום לאסור עשיית מלאכתו על ידי נכרי גם אם אצל הנכרי אין זו שבת, משום שהגוי נחשב כשלוחו, והוא עצמו אסור בעשיית מלאכה באותו זמן.⁹ אלא ששאלה זו תלויה בשאלה אם מותר ליהודי לומר לחברו לעשות מלאכה כאשר במקומו של האומר נכנסה שבת אך במקומו של העושה אין זו שבת. בגמרא במסכת שבת (קנא ע"א) אומר רב יהודה בשם שמואל:

מותר לאדם לומר לחבירו: שמור לי (= בשבת) פירות שבתחומך, ואני אשמור לך פירות שבתחומי.

מבאר הרשב"א שההיתר נובע מכך שמדובר במלאכה המותרת ליהודי השומר, שהרי הפירות נמצאים בתחומו והוא אינו נזקק לצאת מן התחום כדי להגיע אליהם. על פי זה מוסיף הוא בשם תוספות שמותר ליהודי שקיבל שבת לומר לחברו שעדיין לא קיבל שבת לעשות לו מלאכה:

וכתבו בתוספות דמהא שמעינן דישראל שקיבל עליו שבת קודם שחשיכה מותר לומר לישראל חבירו לעשות לו מלאכה פלונית הואיל והיא נעשית בהיתר לעושה אותה...

הרשב"א מדגיש שאומנם אין ללמוד מכאן היתר לומר לנכרי לעשות מלאכה בשבת, שהרי אף שהנכרי אינו מצווה על השבת, אסרו חכמים את האמירה לו, אך כן יש ללמוד מכאן היתר לומר לנכרי לעשות מלאכה כאשר מדובר במצבים שבהם אילו הוא היה יהודי - היה מותר לומר לו לעשות מלאכה, שהרי אין להחמיר באמירה לנכרי יותר מאשר באמירה ליהודי:

ודוקא לישראל חברו מותר ואף על פי שהוא אינו יכול לעשות אבל לגוי אסור לומר לו שמור לי פירותי שהוא חוץ לתחומי, דכל דבר שאינו עושה אינו אומר לגוי ועושה (מו"ק יב ע"א), ומסתברא באומר לו לגוי לך ושמור לי פירותי שבמקום פלוני, אבל אם הגוי כבר באותו תחום כל שכן שהוא מותר לומר לגוי, דלא אמרו כל שאינו עושה אינו אומר לגוי להחמיר עליו יותר מישראל חבירו.

8. שו"ת אור לציון, ח"א או"ח סי' יד; וכ"כ שו"ת חלקת יעקב, או"ח סי' פז; שו"ת בצל החכמה, ח"ג סי' קכה; שו"ת באר משה, ח"ו קונטרס אלקטריק סי' מט; שו"ת שבט הלוי, ח"ג סי' קעב (מבן המחבר); שו"ת ויען דוד, ח"א סי' מח; שמירת שבת כהלכתה, פרק לא סעיף כז; וע' בשו"ת חלקת יעקב, שם שהוסיף שאם מדובר בעסק שידוע ששייך ליהודי, לא נתיר לעשות שם מלאכה על ידי נכרי, משום שבמקומו של העסק זו כבר שבת. ובמנחת שלמה, ח"א סי' יט, כתב בעניין זה: 'דעדיין יש לדון קצת דכיון שנקרא שמו של ישראל עליו והוא ידוע ומפורסם לכל אפשר דחשיב כאילו גם הבעלים נמצאים שם ועובד בפרהסיא ע"י נכרים'.

9. שו"ת בצל החכמה, שם.

על דברי הרשב"א הקשה הר"ן שם שאין הנידון דומה לראיה: כאשר יהודי אומר לחברו שמור לי פירות שבתחומך, היה באופן תיאורטי באפשרותו של היהודי האומר לעשות זאת בעצמו - אם היו בדרך שבין התחום שבו הוא נמצא לבין מקום הפירות סוכות של שומרים שהיו גורמות להרחבת תחום השבת שלו עד הפירות, ועל כן הותרה לו האמירה, אך כאשר יהודי קיבל כבר שבת - אין באפשרותו בשום אופן לעשות את המלאכה שביקש מחברו לעשות, וממילא יש לאסור את האמירה.

אך ב'בית יוסף' (או"ח סי' רסג) דחה את דבריו של הר"ן וכתב:

ואיני מבין דבריו דהכא נמי איכא למימר אם לא היה מקבל שבת הוא עצמו היה

מוותר לעשות לו מלאכה.¹⁰

ה'שלחן ערוך' (או"ח סי' רסג סעי' יז) פסק להלכה את דינו של הרשב"א, וזו לשונו: "א שמי שקבל עליו שבת קודם שחשכה מותר לומר לישראל חברו לעשות לו מלאכה". להלכה נחלקו האחרונים בטעם הדין, אם לבארו כפי שביאר ה'בית יוסף' בדחותו את דברי הר"ן, או כפי שמשמע מפשט דברי הרשב"א. ה'מגן אברהם'¹¹ ביאר את ההיתר, עפ"י מה שכתב ה'בית יוסף', שהוא משום שהאומר יכול היה גם הוא לעשות מלאכה אילו לא היה מקבל שבת, וכן במוצ"ש יכול הוא בכל רגע להבדיל ולעשות מלאכה. ואילו ה'ט"ז'¹² ביאר את הדברים, כפי שמשמע מפשטות לשונו של הרשב"א, שהוא משום שאין איסור לומר בשבת ליהודי לעשות מלאכה אם אצל העושה מדובר בדבר המותר.¹³ וכתב ב'מחצית השקל'¹⁴ שתהיה נפקא מינה בין ה'ט"ז' לבין ה'מגן אברהם' במקרה שבו האומר שייך לקהילה שכבר קיבלה שבת, וגם הוא קיבל עימה: לטעמו של ה'מגן אברהם' אסור יהיה לו לומר ליהודי השייך לקהילה אחרת, שלא קיבלה עדיין שבת, לעשות בעבורו מלאכה, משום שבמצב זה אין באפשרותו של האומר שלא לקבל שבת, שהרי בעל כורחו נגרר אחרי קהילתו. לעומת זאת, לטעמו של ה'ט"ז' הדבר יהיה מותר, משום שהיהודי שעושה את המלאכה עדיין לא קיבל שבת, ובעבורו אין במלאכה כל איסור.

10. בהסבר הר"ן כתב הבית מאיר, לשו"ע שם, שבשמירת פירות אין איסור בעצם השמירה אלא רק בהגעה למקום, והיות שהאומר היה יכול באופן תיאורטי להגיע לשם - ממילא מותר לו לבקש מחברו שישמור. אולם כאשר קיבל שבת ומבקש מחברו שיעשה בעבורו מלאכה, מדובר במלאכה האסורה מצד עצמה, וא"כ מה בכך שיכול היה שלא לקבל שבת, סוף סוף כרגע נחשב היהודי העושה כשליחו של היהודי שקיבל כבר שבת, ולכן אסור. וכן כתב בשלחן ערוך הרב, או"ח קונטרס אחרון סי' רסג הערה ח, בהסבר הר"ן. אלא שהוסיף שלמרות סברה זו, ניתן לקבל את דברי הרשב"א והבית יוסף, משום 'דהמקבל שבת מבעוד יום על עצמו, אף שמסתמא קבל עליו כל חומרות וסייגים השייכים לשבת כמו שנתבאר בסי' רס"א, מכל מקום לא קבל מסתמא אלא איסורים התלויים בגופו אבל לא התלויים חוץ לגופו, כגון אחר העושה בשבילו שלא יצטרך למחות'. נמצא א"כ שעצם המלאכה הנעשית על ידי חברו שלא קיבל שבת - אין בה כל איסור גם מבחינתו של מי שקיבל שבת, האיסור היחיד שנותר הוא האמירה שאומר היהודי שקיבל שבת, אך לעניין זה די בכך שיכול היה שלא לקבל שבת, כפי שלגבי שמירת הפירות די בכך שהייתה לו אפשרות תיאורטית להגיע למקום הפירות. ע"ש.

11. מג"א, לשו"ע או"ח סי' רסג ס"ק ל.

12. ט"ז, לשו"ע שם, ס"ק ג.

13. ר' פמ"ג, במשבצות זהב לשו"ע שם.

14. מחצית השקל, לשו"ע שם.

עפ"י 'מחצית השקל', תהיה לכאורה נפקא מינה בין הט"ז לבין ה'מגן אברהם' גם במקרה שבו יהודי נמצא במדינה שבה כבר נכנסה השבת, והוא רוצה לבקש מחברו הנמצא במדינה אשר בה, בגלל הפרשי השעות, עדיין לא נכנסה שבת - לעשות בעבורו מלאכה.¹⁵ לדעת הט"ז הדבר יהיה מותר, ולדעת ה'מגן אברהם' הדבר יהיה אסור.¹⁶ אלא שעפ"י 'שלחן ערוך הרב', היתר האמירה, גם לשיטת הט"ז, מבוסס על כך שמי שמקבל שבת אוסר על עצמו רק מלאכות שהוא עושה בעצמו, ולא מלאכות שאחרים עושים בעבורו, ומכאן שאם במקומו של האומר כבר שקעה החמה, באופן שאיסורי שבת חלים עליו מן הדין ולא רק מכוח קבלתו - יהיה לו אסור לומר ליהודי אחר לעשות בעבורו מלאכה. אומנם נראה שסברת 'שלחן ערוך הרב'¹⁷ אינה על פי הרמ"א, ולשיטת הרמ"א היתר האמירה קיים גם כאשר איסורי שבת חלים במלואם על האומר.¹⁸ בשו"ת 'ארץ צבי' לר' אריה צבי פרומר הי"ד¹⁹ הסתפק אם מותר לאדם הנמצא במקום שבו שבת לומר

15. כמובן באופן שאין איסור בעצם האמירה - כגון בפקס הנשלח באופן אוטומטי וכדו'. ונראה שה"ה אם מבקש לפני כניסת השבת במקומו לעשות בעבורו מלאכה בשעה שאצלו שבת ואצל העושה זהו חול, שאף שטעם 'ממצוא חפצך' ודבר דבר' לא שייך בזה, עדיין שייך הטעם של שליחות לחומר.
16. והנה בשו"ת חלקת יעקב, או"ח סי' פה, כתב להתיר למי שיש לו עסק במקום שבו עדיין לא נכנסה שבת לעשות מלאכה בעבור יהודי שבמקומו כבר נכנסה שבת, וכתב שהדבר יהיה מותר גם לשיטת המג"א 'משום "דאי בעי הי' טס לשם להיות בשם ומקרי דגם להמשלח יש היתר, ומותר לישראל לעבוד בשבילו' וצ"ע, שהרי מדברי מחצית השקל עולה שאין מתירים מטעם שיכול היה להיות שייך לקהילה שעדיין לא קיבלה שבת. וכן כתב המגן אברהם עצמו בסימן רס"ק ז, שלא הותרה אמירה ליהודי כאשר הציבור כולו כבר קיבל שבת (ומשמע שאף אם הוא אומר ליהודי שאינו משתייך לציבור זה ומותר עדיין במלאכה, שאם לא כך פשיטא שאין יכול לומר לו), ואין מתירים מטעם שיכול היה להיות שייך לציבור אחר.
17. שלחן ערוך הרב, או"ח קונטרס אחרון סימן רסג הערה ח; דבריו הובאו לעיל הערה 10, עי"ש; ועפ"ז אסר בשו"ת דובב מישרים, ח"ג סי' פג, לבן חו"ל לומר לבן ארץ ישראל לעשות בעבורו מלאכה בארץ ישראל ביו"ט שני; ור' בשו"ת בצל החכמה, ח"ג סי' קכה, שכתב שעפ"י שיטת הט"ז יש להתיר זאת, וכן הביא היתר משו"ת זרע אברהם, עי"ש. ור' בעניין זה מה שכתבנו בספר כתר כרך ו סימן טו.
18. דהנה על פסק השלחן ערוך, או"ח סי' רסג סעי' יז, הוסיף הרמ"א: 'וכל שכן במוצאי שבת, מי שמאחר להתפלל במו"ש או שממשיך סעודתו בלילה, מותר לומר לחבירו ישראל שכבר התפלל והבדיל לעשות לו מלאכתו להדליק לו נרות ולבשל לו, ומותר ליהנות ולאכול ממלאכתו, כן נ"ל'. והקשה על כך הלבוש, שאין לדמות אמירה בערב שבת, כשהקדים לקבל על עצמו שבת, לאמירה במוצאי שבת כשעדיין לא הוציאת את השבת: בערב שבת ניתן לומר שלא קיבל על עצמו שבת באופן מלא ולכן הותרה האמירה, אך במוצאי שבת 'שכבר נאסר עליו הכל ביום השבת והוא ממשיך בקדושתו בלילה, כל האיסורים נמשכים עמו, דלא שייך לומר הותרו מקצתן ומקצתן לא הותרו, שאם מקצתן הותרו כולם הותרו כמו גבי נדר, וכיון שכולם לא הותרו שהרי הוא אסור בעשיית מלאכה, גם מקצתן לא הותרו'. ומכאן שהרמ"א, שכן השווה אמירה בערב שבת לאמירה במוצאי שבת, סבור שההיתר קיים גם כאשר האומר אסור בכל איסורי שבת. אכן אין מכאן להסיק להיתר, לפי הרמ"א, לומר ליהודי לעשות בעבורו מלאכה כאשר במקומו של האומר כבר שקעה החמה ונכנסה שבת, משום שיייתכן שבעניין זה טעמו של הרמ"א הוא כשיטת הב"י והמג"א, שיכול בכל רגע להבדיל ואז לא יחולו עליו איסורי שבת כלל (ומבחינה זו יש יותר מקום להתיר במוצ"ש מאשר בערב שבת, משום שבערב שבת משעה שקיבל עליו שבת כבר לא יכול לבטל זאת, אא"כ נאמר שיכול להתיר את קבלתו כפי שמתירים נדרים [ע' אליהו רבה שם], ואילו במוצ"ש יכול בכל רגע להפסיק את איסורי השבת המוטלים עליו על ידי הבדלה).
19. שו"ת ארץ צבי (פרומר), סי' מד.

ליהודי שנמצא במקום שבו לא שבת לעשות בעבורו מלאכה, 'מי אמרין דחז"ל לא גזרו רק אמירה לנכרי שבות ולא לישראל', ולדברינו ספק זה תלוי באמור לעיל.

ג. האם יש הבדל בין אמירה ליהודי לבין אמירה לנכרי?

מספקו של בעל שו"ת 'ארץ צבי' עולה שיש צד לומר שאמירה לנכרי חמורה יותר מאמירה ליהודי שלא קיבל שבת, אך, כאמור לעיל, מדברי הרשב"א עולה שפשוט הוא שאין להחמיר באמירה לנכרי יותר מאשר באמירה ליהודי, ועל כן יהיה מותר ליהודי לומר לנכרי לעשות בעבורו מלאכה עוד בטרם נכנסה שבת, אך היהודי האומר קיבל שבת. אכן, אף שניתן ללמוד דין זה בקל וחומר מאמירה ליהודי, בכל זאת הביא זאת הרמ"א להלכה במפורש (בסי' רסא סעי' א), וזו לשונו:

וכן מי שקבל עליו שבת שעה או ב' קודם חשיכה יכול לומר לאינו יהודי להדליק הנר ושאר דברים שצריך...

מקור הדברים הוא בשו"ת מהר"י ווייל (סי' קטז) האומר:

וכשמוסיפין מחול על הקודש בעוד היום גדול כגון שעה או ב' קודם הערב שמש אני רגיל להתיר לומר לגוי להדליק הנר. וטעמא דידי כיון שעוד היום גדול בודאי כל ישראל לא קבלו כלם עליהם השבת דיש מקומות שעדיין לא קבלו עליהם. ודמאי להא דאמרין באלו טריפות על חלב שעל הקיבה אינה אכלי אגן מיסתם נמי לא סתים.²⁰

ה'מגן אברהם'²¹ מבאר שדין זה שהביא הרמ"א אינו יכול להילמד מדין אמירה ליהודי שעדיין לא קיבל שבת, משום שאמירה לנכרי התירו אף כאשר הציבור כולו קיבל שבת, ואילו אמירה ליהודי שלא קיבל שבת הותרה, לשיטתו שהובאה לעיל, רק כאשר במקומו

20. מהר"י ווייל, סי' קטז, מביא ראייה לדבריו מהנאמר בפרק אלו טרפות, חולין מט ע"ב, שכאשר יש נקב בקיבה, אם הוא סתום בחלב טהור המותר באכילה, נחשב הנקב עפ"י ההלכה כסתום וממילא הבהמה אינה נחשבת כטרפה, אך אם הנקב סתום בחלב טמא האסור באכילה, אין הנקב נחשב עפ"י ההלכה כסתום והבהמה טרפה. בהקשר לכך מתייחס שם רב נחמן לסוג חלב שלדעת בני ארץ ישראל מותר באכילה ולדעת בני בבל אסור באכילה, ואומר הוא על כך שאף שלעניין אכילה מחמירים בני בבל ומחשיבים חלב זה כטמא, לעניין סתימת הנקב הם אינם מחמירים ומחשיבים אותו כטהור. מכאן מוכיח מהר"י ווייל שגם לגבי שבת, אף שאדם קיבל עליו שבת לעניין זה שנאסר בעשיית מלאכה, הוא לא החמיר על עצמו להחשיב זמן זה כשבת גם לעניין איסור אמירה לנכרי. והנה בספר מחזיק ברכה, לחיד"א, יו"ד סי' מח ס"ק א, הקשה על ההשוואה, וז"ל: 'דשאני הכא דבני בבל נמי סברי דהאי תרבא שרי אלא דמשום חומרא נהוג ועל כן אמר ר"נ דסתים דלקושטא חלב טהור הוא וסותם משא"כ התם נהי דכמה מקומות אכתי לא קבילו שבת מיהו האי אתרא דקבילו עליהו מדינא השתא הו"ל שבת דתוספת שבת דאורייתא לרובא דרבוואתא והגם שבידם היה שלא לקבלו מ"מ השתא דקבלוהו הוא שבת'. ונראה שהתירו של המהר"י ווייל אינו מבוסס על כך שיכול היה שלא לקבל שבת כפי שהבין החיד"א, אלא על כך שניתן לקבל שבת באופן חלקי - כפי שניתן לקבל את איסור חלב באופן חלקי, וכמוש"כ.

21. מג"א, או"ח סי' רסא ס"ק ז.

של האומר עדיין לא קיבל הציבור כולו שבת - שאז יכול היה גם הוא שלא לקבל שבת. ה'מגן אברהם' מוסיף ומדייק מדברי המהר"י ווייל שכל זה רק כל עוד ישנם מקומות שלא קיבלו עליהם שבת, אך אם 'הוא חצי שעה סמוך לחשיכה דאז אפשר דכל מקומות ישראל קבלו עליהם שבת אסור לומר לעכו"ם'.²²

בטעם הדבר שאמירה לישראל אסורה לדעת ה'מגן אברהם' כאשר הציבור כולו קיבל שבת, ואילו אמירה לגוי מותרת גם במקרה זה, יש לומר שהוא משום שלא גזרו חכמים על אמירה לגוי אלא רק כשאומר לו בשעה האסורה לכל ישראל.²³ על פי זה היה מקום לומר שהוא הדין שלא גזרו על אמירה לגוי כאשר במקומו של הגוי אין זו שבת כלל, שהיות שכל ישראל מותרים במלאכה באותו מקום - לא גזרו על אמירה לגוי, אך אין ראייה לסברה זו,²⁴ ועל כן יש לומר שדין אמירה לנכרי שבמקומו הוא חול יהיה כדין אמירה ליהודי שבמקומו הוא חול.

מכאן שהשאלה אם מותר לומר לנכרי לעשות מלאכה בעבור היהודי כאשר במקומו של היהודי זו שבת ובמקומו של הנכרי לא נכנסה שבת תהיה נתונה במחלוקת ה'מגן אברהם', ה"ז ו'שלחן ערוך הרב' שהובאה לעיל.

ד. מערכת ממוחשבת

לעיתים מתבצעת רכישה ומכירה של ני"ע באמצעות מערכת ממוחשבת הנותנת הוראות קנייה ומכירה באופן אוטומטי כאשר הני"ע מגיע לשער מסוים. במצב זה נראה שאין כל איסור אם המכירה נעשית במקום שבו לא נכנסה עדיין שבת - גם אם במקומו של בעל המניה נכנסה שבת, ואין בזה חשש שכר שבת,²⁵ או חשש של גרימת קניין בשבת.²⁶

22. שהרי ההיתר בחלב, שעליו מסתמך המהר"י ווייל, שם, הוא רק בחלב שיש מקומות שאוכלים אותו ויש מקומות שאינם אוכלים אותו, ולא בחלב שאסור בכל המקומות, ראה לעיל הערה 20, והוא הדין לעניין שבת.

23. שלחן ערוך הרב, או"ח סי' רסג סעי' כה; והנה בפרי מגדים, או"ח במשבצות זהב סי' רסג ס"ק ג, שתמה על דברי המהר"י ווייל, שלדבריו היה ניתן להסתמך על דין החלב גם לעניין אמירה ליהודי, וא"כ קשה מדוע הביא הרשב"א ראייה ממקום אחר ומדוע חלק עליו הר"ן. אך עפ"י השלחן ערוך הרב לא קשה, משום שטעם ההיתר לומר לנכרי אינו משום שיכול היה שלא לקבל שבת, כפי שהוא בהיתר לומר ליהודי, אלא משום שלא גזרו בכגון זה על אמירה לנכרי, כנ"ל.

24. ע' שו"ת בצל החכמה, שם, שהעלה אפשרות זו, אך מסיק שראוי לאסור עשיית מלאכה ע"י נכרי כאשר במקומו של היהודי זו שבת. ואולם ע' בספר ארחות שבת, פרק כג הערה רכ, שכתב כדבר פשוט: 'דמתוך שאיסור זה של אמירה לנכרי מורכב משני אנשים, ישראל ונכרי, לא אסרו בזה חז"ל אלא באופן שאצל שניהם שבת'.

25. ר' מה שכתבנו בספר כתר כרך ב, 'שמירת שבת בכלכלה המודרנית' פרק ד, שיש להבחין בין מקרה שבו יהודי אומר לגוי מערב שבת למכור את המניות כשיגיעו לשער מסוים, לבין מקרה שבו אומר לגוי למכור את המניות כשיגיע למחיר רווחי - בלא לנקוב בסכום, שבמקרה השני יש המתירים. אך כל זה כאשר מדובר בגוי העושה זאת במקום שאצלו שבת, אך בנידון דידן יש תרתי לטיבותא: א. המכירה או הקנייה מתבצעות במקום שבו שבת עוד לא נכנסה; ב. הכול מתבצע באופן אוטומטי. וע' בשו"ת שבט הלוי, ח"א סי' פד, שחשש בזה לשכר שבת והביא ראייה ממסכת כתובות פד ע"א, שיש חשש שכר שבת גם כאשר אינו עושה כל פעולה, וצ"ע - הלוא שם מדובר בשכר שמשולם על יום השבת, שזה מחזי כשכר שבת, משא"כ בנידון דידן שמדובר בשכר שמשולם על הני"ע, ומדוע לחשוש

סיכום

- א. נחלקים הפוסקים בשאלה אם מותר לומר לנכרי לעשות מלאכה בשעה שבמקומו של היהודי זו שבת ובמקומו של הנכרי אין זו שבת, ומנהג העולם להקל בזה, ויש המחמירים.²⁷
- ב. מותר ליהודי לומר לפני שבת לנכרי לעשות מלאכה אם המלאכה נעשית בשעה שבמקומו של היהודי אין זו שבת - אף אם במקומו של הנכרי זו שבת.
- ג. מותר לתת הוראה למחשב למכור או לקנות ני"ע כשיגיע לשער מסוים כאשר הקנייה והמכירה מתבצעות במקום שבו לא נכנסה עדיין שבת, גם אם במקומו של בעל הני"ע נכנסה שבת.

כאן לשכר שבת. וכן מוכח מפסק השו"ע, או"ח סי' שז סעי' ד, שהתיר לתת מעות לגוי מערב שבת לקנות לו ובלבד שלא יאמר לו קנה בשבת, וברמ"א שם התיר גם מכירה באופן זה, ודנו שם בגדרי אמירה לגוי שיעשה מלאכה בעבור היהודי אך לא חששו לשכר שבת. וכ"כ בפשיטות בשו"ת נודע ביהודה, מהדורא תניינא או"ח סי' כו: 'דאטו מי שלוקח דבר מחבירו בשבת לא יפרע לו בחול'.

26. דעת ר' עקיבא איגר, בתשובה סי' קנט, שאסור לגרום בערב שבת לכך שיחול קניין מעצמו בשבת; ור' בספר כתר שם, פרק יא, הבאנו את הדעות השונות בנושא. ונראה שבנידון דידן אין חשש גם לסוברים כר' עקיבא איגר, וזאת משני טעמים: א. עפ"י מה שכתב בשו"ת חלקת יעקב, או"ח סי' סז, שמה שאסר ר' עקיבא איגר הוא רק כאשר מכוון שהקניין יחול בשבת דווקא, משא"כ בנידון דידן שבו הוא מעוניין שהקניין יחול כאשר הני"ע יגיע לשער מסוים, אך לא דווקא בשבת. ב. בעצם האיסור לבצע קניין בשבת כתב הרמב"ם, הל' שבת פכ"ג הי"ב, שהוא גזרה שמא יכתוב, וכ"כ המשנה ברורה, סי' שו ס"ק לג; וא"כ יש לומר שהאיסור הוא רק כאשר במקום שבו מתבצעת העסקה זו שבת, שאז קיים החשש שמא יכתוב באיסור, אך אם במקום שבו מתבצעת העסקה אין זו שבת, הרי גם אם יכתוב אין בכך כל איסור, ופשוט שאין לחשוש שמא בעל החפץ הנמצא במקום שבו נכנסה שבת יכתוב לעצמו, וע"כ נלע"ד שבנידון דידן בו רכישת הני"ע נעשית מעצמה במקום שבו לא נכנסה שבת - אין כל חשש.

27. שו"ת בצל החכמה, שם; שו"ת ויען דוד, שם.